

Nederlandse export naar Duitsland: nog geen herstel!

Nu twee jaar na de eenwording de Duitse importvraag zich stabiliseert, blijkt Nederland het verloren gegane marktaandeel niet terug te hebben gepakt. Integendeel, er wordt nog steeds terrein verloren.

Begin dit jaar ontstond enige commotie naar aanleiding van een artikel van ondergetekende over de Nederlandse export naar Duitsland¹. Daarin werd gesteld dat de export van Nederland naar Duitsland weliswaar sterk was gegroeid vanwege de sterk gestegen importvraag als gevolg van de Duitse hereniging, maar dat de toename van de handelsstroom vanuit andere landen, als Frankrijk, Italië en België, veel groter was geweest. Ondanks die forse groei van de exporten, die toen op 13 procent geschat werd, zag Nederland haar marktaandeel teruglopen². Als mogelijke verklaring werd toen met name gewezen op de produktsamenstelling van het Nederlands exportpakket. Een reactie liet niet lang op zich wachten. Eén week later al was er een reactie van de kant van Economische Zaken³. De strekking van hun betoog was dat de Nederlandse concurrentiepositie recent juist versterkt was, en dat daarenboven de daling van het marktaandeel in Duitsland een gevolg zou zijn van een in essentie eenmalige vraagimpuls. Dit laatste element kwam ook naar voren in een reactie van het CPB. In het Centraal Economisch Plan 1992 werd gesteld dat "driekwart van de achterblijvende uit-

voergroei in 1990 en 1991 (kan) worden toegeschreven aan de pakketsamenstelling. Dit jaar werkt de pakketsamenstelling waarschijnlijk echter in het voordeel van Nederlandse exporteurs". De Duitse vraag naar duurzame consumptie- en investeringsgoederen zou inzakken en de Duitse industrie zou naar verwachting haar verloren gegane marktaandeel op de binnenlandse markt pogen terug te veroveren. "Als belangrijke toeleverancier zit Nederland dan waarschijnlijk in een betere stoel dan de Europese concurrenten", zo sloot het CPB af⁴. Ook de verantwoordelijke bewindsvrouw, mevr. van Rooy, liet zich in soortgelijke zin uit⁵. Na enige maanden werden de commentaren toch wat zorgelijker. Zo sprak de voorzitter van de Nederlands-Duitse Kamer van Koophandel zijn bezorgdheid uit bij de presentatie van de jaarcijfers over 1991⁶. Een meer algemene bezorgdheid over de Nederlandse exportpositie, met name met betrekking tot de samenstelling van het exportpakket, kwam naar voren in de nieuwe lange-termijn verkenning van het CPB⁷. Op basis van deze uitkomsten werd ook het commentaar van mevr. van Rooy over de Nederlandse export wat zorgelijker⁸.

Eerste indicaties voor 1992

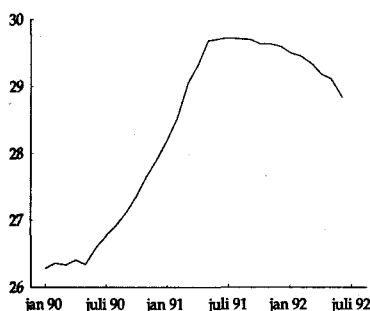
Nu 1992 al weer naar het einde begint te lopen, doet zich de vraag voor of het in een aantal reacties aangekondigde herstel van Nederland op de Duitse markt zich ook werkelijk voordoet. In dit korte artikel wordt een beeld gegeven van de ontwikkeling van de Nederlandse export tot en met juni 1992, op basis van gegevens van het CBS en de Deutsche Bundesbank⁹.

Bezien vanuit het Nederlandse perspectief lijkt de voorspelling van het CPB - na twee exceptionele jaren een terugkeer naar normale verhoudingen - bewaarheid te worden. Figuur 1 laat zien dat het exportaandeel van Duitsland in de totale Nederlandse exporten sinds eind vorig jaar een licht dalende tendens vertoont. Na de forse stijging tussen juli 1990 en juli 1991, van ruim 26 naar bijna 30 procent, is de ingezette daling geen verrassing te noemen.

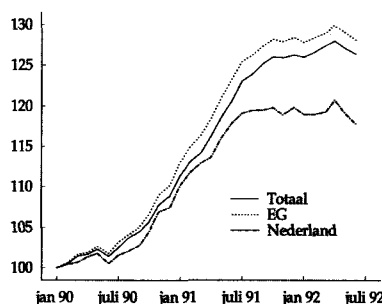
De terugkeer naar normale verhoudingen lijkt ook op te gaan voor Duitsland, zoals figuur 2 laat zien. Na de stormachtige importgroei in 1990 en 1991 is er de laatste maanden een pas op de plaats gemaakt. In absolute termen is er zelfs sprake geweest van een kleine daling in de laatste maanden. Het niveau ligt sinds begin 1992 ongeveer 25 procent hoger dan in juli 1990, bij het begin van het Duitse herenigingsproces.

Die stabilisatie doet zich over de hele breedte van het importpakket

Figuur 1. Nederlandse export naar Duitsland (% van totale Ned. export)

Figuur 2. Ontwikkeling Duitse importen (januari 1990 = 100)

1. Zie C.W.A.M. van Paridon (1992), "Nederland mist kansen op Duitse markt", *ESB*, vol. 77, blz. 16-17.R.2. Deze gegevens liepen tot en met juli 1991.
2. P. van Bergeijk, H. Meijns en H. Oldersma (1992), "Gemiste kansen?", *ESB*, vol. 77, blz. 42-43, en C.W.A.M. van Paridon (1992), "Gemiste kansen!", *ESB*, vol. 77, blz. 43.
3. Zie Centraal Planbureau (1992), Centraal Economisch Plan 1992, SDU-uitgeverij 's-Gravenhage, blz. 98-99.
4. Zie bij voorbeeld "Er is niets mis met de samenstelling van het Nederlandse exportpakket", *De Werkgever*, 16-1-1992.
5. Zie "Zorg over export naar Duitsland", *Financieel Dagblad*, 4-4-1992.
6. Zie CPB (1992), Nederland in drievoud, SDU-uitgeverij, 's-Gravenhage.
7. Zie "Staatssecretaris Van Rooy bezorgd over ontwikkeling export", *Staatscourant*, 27-5-1992.
8. De data in de verschillende grafieken betreffen de gegevens over de handelsstromen in waardecijfers, gemeten over de laatste 12 maanden.

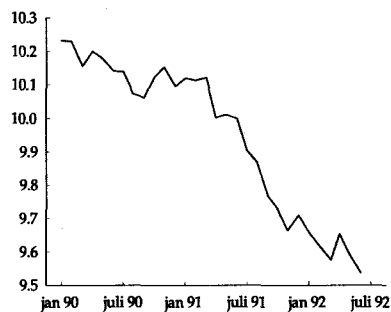
voor, zoals in tabel 1 valt af te lezen. In alle belangrijke goederencategoriën stabiliseert de importvraag¹⁰. De groeipercentages blijken nauwelijks meer uiteen te lopen. Datzelfde kan zeker niet gezegd worden van de jaren 1990 en 1991, toen met name de categorie eindproducten zeer hoge groeicijfers liet zien.

Figuur 2 laat ook zien dat de import uit Nederland niet eenzelfde ontwikkeling heeft doorgemaakt als de totale Duitse import. De importgroei uit Nederland is al eerder gaan stagneren, en daardoor ook op een lager niveau gestabiliseerd.

Het onvermijdelijke gevolg is dat Nederland in de afgelopen jaren met een teruggang in het marktaandeel in Duitsland is geconfronteerd. Figuur 3 laat zien dat die teruggang in 1990 begonnen is en, behoudens enige uitzonderingen, tot en met juni 1992 is doorgegaan. De terugkeer naar normale importgroeicijfers, zoals die uit de vorige figuur naar voren kwam, heeft niet geleid tot een herstel van het marktaandeel, zelfs niet tot een stabilisering. De neerwaartse trend lijkt vooralsnog niet onderbroken.

In het eerder genoemde ESB-artikel werd een figuur gepresenteerd waarin de importgroei van een aantal EG-lidstaten was afgezet tegen die van de EG als geheel. De veronderstelling daarbij was dat juist de omliggende landen het snelst in staat zouden zijn om te reageren op een dergelijke, uitzonderlijk sterke toename van de importvraag. Nederland bleek daarbij in toenemende mate achter te blijven bij de andere getoonde EG-lidstaten. Figuur 4 bevat de overeenkomstige figuur, maar nu aangevuld met de gegevens tot en met juni 1992. Ook hier valt niet aan dezelfde conclusie te ontkomen, namelijk dat Nederland het minder goed doet dan de andere hier gepresenteerde EG-lidstaten.

Figuur 3. Duitse import uit Nederland (% totale Duitse import)

Tabel 1. Groeipercentages Duitse import naar goederencategorie.

	1990		1991		1992	
	waarde	vol.	waarde	vol.	waarde	vol.
• Grondstoffen	-11,4	-0,8	-5,5	-0,1	-1,0	1,5
• Energie	16,3	6,8	8,2	9,4	-5,5	2,4
• Voedingsmiddelen	6,4	12,1	13,9	10,4	2,4	2,0
• Halffabrikaten	7,3	11,9	3,4	7,5	-1,3	2,1
• Eindproducten	14,5	17,3	23,2	19,7	0,6	-0,6
Totaal	9,3	12,2	15,0	13,1	0,0	0,5

Op zoek naar een verklaring

In de eerder beschreven discussie werd een aantal mogelijke verklaringen genoemd, die het achterblijven van Nederland mogelijk zou kunnen verklaren. Die verklaringen betroffen :

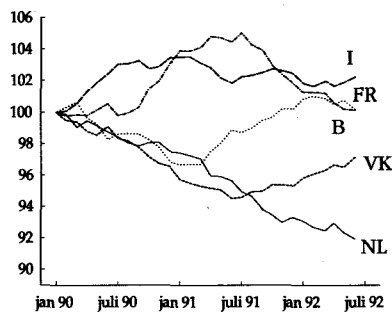
- (1) de mogelijke verwaarlozing door Nederlandse ondernemers van de nieuwe Länder;
- (2) de sterkere oriëntatie van Nederlandse ondernemers op andere markten dan de Duitse;
- (3) de relatief hoge benutting van het productiepotentieel in Nederland in vergelijking met dat in andere landen, en
- (4) de samenstelling van het productiepakkett. Daar kan nog aan toegevoegd worden:
- (5) de mogelijkheid dat de Nederlandse export relatief sterk gericht was op die goederencategoriën die in prijs daalden, terwijl de overige goederengroepen juist een prijsstijging vertoonden.

De eerste mogelijkheid - verwaarlozing van de markt in de nieuwe Länder - gaat niet op¹¹. In 1991 was Nederland aldaar het Westerse land met het hoogste marktaandeel (5.4 procent). Weliswaar was de progressie tussen 1990 en 1991 op deze markt relatief beperkt ten opzichte van veel andere landen, maar toch nog hoger dan die van landen als Fran-

krijk en België, die het op de totale Duitse markt juist goed deden.

De tweede mogelijkheid - Nederlandse ondernemers richtten zich sterker op andere markten - lijkt evenmin op te gaan. Daarvoor is de toename van het Duitse aandeel in de totale Nederlandse export, van 26 naar bijna 30 procent in twee jaar, te groot geweest. Analyse van de aandelen van de export naar Duitsland in de totale export van de al eerder genoemde twaalf landen leert dat, in procentpunten bezien, de stijging in Nederland met 3.6 procentpunten juist boven het gemiddelde uitkomt¹². Deze toename werd overtroffen door het land met een nog sterkere gerichtheid van de eigen export op Duitsland, namelijk Oostenrijk (van 34.5 naar 39.1 procent) en door België, Italië, Denemarken en Spanje. Wordt de verandering gemeten in procentuele verandering, dan behoort Nederland tot de hekkesluiters, tezamen met Oostenrijk overigens, maar dat hangt samen met het hoge aandeel dat Duitsland reeds in de export van deze landen inneemt.

Figuur 4. Relatieve importgroei op de Duitse markt (jan. 1990 = 100)

10. De uitkomsten voor 1992 beslaan de maanden januari tot en met juni. De gegevens zijn afkomstig uit Deutsche Bundesbank, Statistische Beihefte zu den Monatsberichten der Deutschen Bundesbank, Reihe 4, nr.9, september 1992.

11. De Deutsche Bundesbank heeft over de periode juli 1990- december 1991 gegevens gepubliceerd voor het oude en het nieuwe grondgebied van de Bondsrepubliek. Daaruit valt te berekenen wat er rechtstreeks aan de nieuwe Länder geleverd is. De feitelijke handelsstroom is veel groter geweest, maar omdat daarvoor gebruik gemaakt van handelskanalen in het Westen valt die import volgens de statistiek toe aan het vroegere West-Duitsland. De import in de nieuwe Länder voor 1991 was 1.6 procent van de totale import.

12. Deze gegevens zijn afkomstig uit OECD, Monthly Statistics of Foreign Trade, Paris.

De derde mogelijkheid stelt dat landen met een relatief matig benutte productiecapaciteit betere mogelijkheden hadden om snel van de onverwacht sterk gestegen importvraag uit Duitsland te kunnen profiteren, sneller dan landen waar de bestaande productiecapaciteit al beter benut werd. Voor de twaalf belangrijkste importeurs op de Duitse markt is dat nagegaan¹³. De mate van capaciteitsbenutting werd afgemeten aan het werkloosheidspercentage en de bezettingsgraad in de industrie, zoals gemeten door de OESO¹⁴. Enkelvoudige regressie leerde dat een hogere importgroei samenhangt met een hoger werkloosheidspercentage en een lagere bezettingsgraad in de industrie. Nederland zit met beide ratio's rond het gemiddelde, wat wellicht mede kan verklaren waarom Nederland in de export naar Duitsland relatief achterblijft. Daarbij moet echter gelijk worden opgemerkt dat voor Nederland de op basis van de regressie-analyse berekende importgroei hoger uitkwam dan de feitelijk bereikte. Dat duidt erop dat naar andere factoren gekeken moet worden.

Uit tabel 1 kon worden opgemaakt dat de groeicijfers voor de importen, uitgedrukt in waarde- en in volume-cijfers, voor sommige goederengroepen nogal uiteenlopen. Nagegaan is of dit de relatief slechte prestatie van Nederland zou kunnen verklaren, maar ook dat blijkt niet zo te zijn. Als gecorrigeerd voor deze prijsverschillen, veranderden de uitkomsten voor de verschillende landen slechts marginaal.

Tenslotte is er dan de produkt-samenstelling. Tabel 1 liet duidelijk uitkomen dat er belangrijke verschillen bestonden in importgroei tussen de diverse goederencategorieën. In het Nederlandse exportpakket naar Duitsland komen voedingsmiddelen relatief sterker voor dan in het totale Duitse importpakket; voor industriële eindprodukten geldt juist het omgekeerde. Tabel 1 liet zien dat juist de vraag naar industriële produkten sterk was toegenomen. Het CPB stelde dat dit vooral de extreem toegenomen importvraag naar personenauto's betrof¹⁵. Het moge duidelijk zijn dat de samenstelling van het Duitse importpakket daarmee voor Nederland negatief heeft uitgewerkt.

Twee aspecten verdienen in dit aspect echter nog nadere aandacht. Onlangs zijn gedetailleerde handelscijfers naar goederengroep voor

1991 gepubliceerd¹⁶. Als gekeken wordt naar de groeicijfers voor de acht belangrijkste goederengroepen, dan blijkt dat Nederland in vier van de acht onderscheiden goederencategorieën een lagere importgroei vertoont dan de totale importgroei. Relatief gunstig is het beeld voor levende dieren, voor plantaardige voedingsmiddelen, voor genotmiddelen en voor halffabrikaten (40,4% van de Nederlandse export naar Duitsland). Deze categorieën beslaan met 18,1 procent slechts een relatief klein deel van de Duitse importvraag.

Nederland laat een lager dan gemiddelde exportgroei zien bij de belangrijkste categorieën dierlijke voedingsmiddelen, grondstoffen alsmede voor- en eindprodukten. Bij elkaar vertegenwoordigen deze categorieën 59,6 procent van het Nederlandse exportpakket en 81,9 procent van de Duitse importvraag. Daarbij is vooral de categorie eindprodukten van groot belang. Het aandeel van de eindprodukten in de totale Duitse importvraag bedroeg in 1991 60 procent, terwijl deze categorie ook de grootste importtoename liet zien. Geconcludeerd moet dus worden dat Nederland ook terrein moest prijsgeven doordat de exporttoename binnen een aantal belangrijke produktcategorieën achterbleef bij het totaal.

Het tweede punt heeft eveneens betrekking op de produktsamenstelling. Het aandeel van landbouwprodukten in de totale Duitse import uit Nederland bedraagt 24,5 procent. Van de twaalf in voetnoot 14 genoemde landen is er één land met een vergelijkbaar aandeel, namelijk Denemarken, dat een aandeel heeft van 29,3 procent. Opmerkelijk is dat juist dit land een zeer gunstige ontwikkeling te zien heeft gegeven van haar export naar Duitsland in de laatste jaren. Terwijl Nederland volgens figuur 4 een achteruitgang moest incasseren van 8 procent ten opzichte van het EG-gemiddelde, liet Denemarken een relatieve verbetering zien van 17 procent. Daarmee heeft dit land, dat qua ligging, omvang en produktenpalet toch goed vergelijkbaar is met het onze, veel beter geprofiteerd van de Duitse hereniging.

Conclusies

Dit artikel beschrijft de ontwikkeling van de Nederlandse export naar Duitsland tot en met juni 1992. De voornaamste conclusie is dat het Nederlandse aandeel op de Duitse im-

portmarkt nog steeds een neerwaartse trend vertoont. Een keer ten goede is tot nog toe niet opgetreden. Dit is des te opmerkelijker nu de importvraag, ook naar goederencategorieën onderscheiden, zich weer min of meer gestabiliseerd lijkt te hebben. De achteruitgang lijkt niet veroorzaakt te worden door een verwaarlozing van de nieuwe Länder noch door een heroriëntatie op andere markten dan de Duitse. Wellicht dat de Nederlandse exportprestatie enigszins werd geremd doordat het beschikbare productiepotentieel al redelijk gebruikt werd, maar deze factor lijkt van beperkt belang. Van groot belang is wel de samenstelling van het Nederlandse exportpakket, aangezien dit in belangrijke mate afwijkt van de Duitse importvraag. Daar staat tegenover dat Nederland ook binnen een aantal belangrijke goederencategorieën relatief slecht heeft gescoord en dat Denemarken, een land met een sterk gelijkend goederenpakket, juist heel goede resultaten heeft laten zien. De vraag waarom Nederland terrein moet prijsgeven op de Duitse markt, is daarmee nog steeds niet definitief beantwoord.

C.W.A.M. van Paridon

De auteur is stafmedewerker bij de WRR. Tevens is hij bijzonder hoogleraar in de structuur en ontwikkeling van de Duitse economie aan de Vrije Universiteit. Dit artikel is op persoonlijke titel geschreven.

13. Dat zijn Frankrijk, Nederland, Italië, België, Groot-Brittannië, Denemarken, Spanje, Oostenrijk, Zwitserland, Zweden, Japan en de Verenigde Staten. Deze landen nemen ongeveer 73 procent van de Duitse import voor hun rekening.

14. Deze gegevens zijn afkomstig uit de laatste Economic Outlook no. 51 van de OECD.

15. Zie CPB (1992), op. cit., blz. 99.

16. Zie Statistisches Bundesamt (1992), Aussenhandel nach Ländern und Warengruppen 1991, Fachserie 7, Reihe 3, Wiesbaden.